

Ümumi təhsil sistemində dərslik siyasəti

23.01.2006-cı il tarixli 33 nömrəli əmrə
təsdiq olunub.

1. Ümumi müddəalar

Ümumi təhsil sistemində dərslik siyasəti (Dərslik siyasəti) Azərbaycan hökumətinin strateji fəaliyyət dairəsinə daxil olan təhsil sahəsində prioritet istiqamətlərdən biridir.

Azərbaycan Respublikasında dərslik siyasətini Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti müəyyən edir.

Dərslik siyasətinin məqsədi məktəbliləri müasir standartlara uyğun bilik, bacarıq və vərdişlərə yiyələnmək, Vətəninə, xalqına, onun adət-ənənələrinə bələd olan, milli və ümumbəşəri dəyərlər zəminində formalaşan, fiziki və mənəvi cəhətdən sağlam, müstəqil həyata hazır və demokratik düşüncəli vətəndaşlar kimi yetişdirməkdir.

Dərslik siyasəti bu işdə əsas icra orqanı funksiyasını yerinə yetirən Təhsil Nazirliyinin, onun müvafiq strukturlarının, elmi qurumların, özəl təşkilatların və ictimai orqanların vasitəsilə həyata keçirilir.

Dərslik siyasəti həyata keçirilərkən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası, Təhsil Qanunu, Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericilik aktları və bu sənəd ("**Ümumi təhsil sistemində dərslik siyasəti**") əsas götürülür.

"Dərslik siyasəti" sənədi Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq olunur. "Dərslik siyasəti" sənədinə aid olan "Dərslikləri Qiymətləndirmə Şurasının Əsasnaməsi", "Dərsliklərin qiymətləndirilməsi meyarları", "Yeni dərsliklərin yaradılması qaydaları", "Dərsliklərin texniki və gigiyenik standartları" müvafiq olaraq Təhsil Nazirliyi tərəfindən təsdiq olunur.

2. Dərslik siyasətinin əsas prinsipləri

2.1. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəblərinin bütün şagirdləri "Ümumtəhsil məktəbləri üçün dərsliklərin nəşri, çapı və paylanması qaydaları"na uyğun olaraq dərsliklərlə pulsuz təmin olunurlar.

2.2. Şəffaflıq və aşkarlıq

2.2.1. Dərsliklərin hazırlanmasında, qiymətləndirilməsində, təsdiqində və nəşrində Azərbaycan Respublikasının dövlət mənafeyi gözənilməklə, alimlərin, mütəxəssislərin, müəlliflərin, müəllimlərin və valideynlərin rəyi nəzərə alınır.

2.2.2. Dərsliyin əlyazması DQŞ(Dərslikləri Qiymətləndirmə Şurası) tərəfindən qiymətləndirildikdən sonra nəticələr DQŞ saytına yerləşdirilir.

2.3. Antiinhisar və sağlam rəqabət

2.3.1. Müvafiq ixtisası və xüsusi yaradıcılıq qabiliyyəti olan Azərbaycan vətəndaşları ayrı-ayrılıqda və ya qrup şəklində istənilən dərsliyi tədris proqramı əsasında hazırlayıb, seçdiyi nəşriyyatla birlikdə mövcud qaydalara uyğun olaraq DQŞ-yə təqdim edə bilərlər.

2.3.2. Müəlliflik formasından asılı olmayaraq hər bir nəşriyyat müəlliflərlə birlikdə istənilən dərsliyi hazırlayıb, mövcud qaydalara uyğun olaraq DQŞ-yə təqdim edə bilər.

2.3.3. Ümumtəhsil məktəbləri dərsliklərinin müəllifləri əsasən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olmalıdır.

2.3.4. Ümumtəhsil məktəblərində xarici ölkələrin dərsliklərindən Təhsil Nazirliyinin icazəsi ilə istifadə oluna bilər.

2.4. Variativlik və seçim

2.4.1. Ümumtəhsil məktəblərinin dərslikləri, əsasən, variativ şəkildə nəşr olunur.

2.4.2. Variativ dərsliklərdən istifadə üçün seçim hüququ məktəb pedaqoji şuralarına, fənn müəllimlərinə və valideyn-müəllim assosiasiyalarına məxsusdur.

2.4.3. Hər bir müəllifin və nəşriyyatın öz dərsliyini məktəblərdə təbliğ etmək hüququ vardır.

3. Dərsliklərin məzmununa verilən əsas tələblər

3.1. Dərsliklərdə:

- şagirdlərin Azərbaycan xalqının milli, mənəvi və mədəni dəyərləri ruhunda tərbiyə olunmasına, onların öz ailəsini, xalqını, Vətəninə sevməsinə, insan haqlarına və bəşəri dəyərlərə hömrət etməsinə yönələn ideyalar olmalıdır;
- şagirdlərin yaş psixologiyası və fizioloji xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır;
- dünyəvilik prinsipinə riayət edilməlidir;
- elmin, texnikanın və mədəniyyətin müasir nailiyyətləri haqqında yoxlanılması mümkün olan və səlahiyyətli

mənbələrdən götürülmüş məlumatlar öz əksini tapmalıdır;

- illüstrasiyalar yığcam və mövzulara uyğun olmalıdır;

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, ölkənin qoşulduğu beynəlxalq hüquqi aktlara zidd olan fikirlərə yer verilməməlidir;

- milli, dini, irqi, cinsi və siyasi ayrıseçkilik təbliğ edən fikirlər, mübahisə doğuran məlumatlar olmamalıdır;

- elmi mübahisə doğuran məsələlərə yer verilməməlidir.

3.2. Dərslilər:

- Dövlət Təhsil Standartları əsasında hazırlanmış kurrikulumlara uyğun olmalıdır;

- şagirdlərə müstəqil tədqiqatçılıq və yaradıcılıq vərdişləri aşılanmalı, onları düşünməyə sövq etməli, məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirməlidir;

- tətbiqi xarakter daşmalı, interqrativ xüsusiyyətə malik olmalıdır;

- şagirdlərdə demokratik dünyagörüşü formalaşdırmalıdır.

4. Dərslilərin dili

Ümumtəhsil məktəblərinin dərsliləri dövlət dili olan Azərbaycan dilində, təlimin aparıldığı başqa dillərdə, o cümlədən ölkəmizdə yaşayan azsaylı xalqların dillərində nəşr olunur.

5. Dərsliləri Qiymətləndirmə Şurası

5.1. Dərslilərin qiymətləndirilməsi üçün Təhsil Nazirliyinin nəzdində büdcədən maliyyələşdirilmədən Dərsliləri Qiymətləndirmə Şurası fəaliyyət göstərir.

5.2. Təhsil Nazirliyi Dərsliləri Qiymətləndirmə Şurasının sədrini təyin edir və Şuranın Əsasnaməsini təsdiqləyir. DQŞ üzvləri sədr tərəfindən yüksək ixtisaslı mütəxəssislərdən seçilir.

5.3. DQŞ-nin fəaliyyəti onun Əsasnaməsi ilə tənzimlənir.

5.4. Dərsliləri Qiymətləndirmə Şurasının üzvləri bu qurumda fəaliyyət göstərdikləri müddətdə müəllifi (həmmüəllifi) olduğu dərsliləri qiymətləndirmədə iştirak edə bilməz.

5.5. DQŞ-nin işinə müdaxiləyə yol verilmir.

6. Yeni dərslilərin yaradılması, təsdiqi və nəşri

6.1. Təhsil Nazirliyi yeni yaradılacaq dərslilərin siyahısını müəyyənləşdirib elan edir.

6.2. **Müsabiqə.** Təhsil Nazirliyi istənilən fənn üzrə müsabiqəni "Yeni dərslilərin yaradılması qaydaları"na uyğun olaraq elan edir.

6.3. **Sifariş.** Azsaylı xalqların dillərində olan, eləcə də sağlamlıq imkanları mədud şagirdlər üçün nəzərdə tutulan aztirajlı dərslilərin yaradılmasını nazirlik müəlliflərə və ya nəşriyyatlara sifariş verə bilər. Bu yolla hazırlanmış dərslilərin əlyazmaları da Dərsliləri Qiymətləndirmə Şurasına tam həcmdə göndərilir. Sifariş yolu ilə yaradılmış dərslilərin nəşr və yayım hüququ Təhsil Nazirliyinə məxsusdur.

6.4. Ümumtəhsil məktəbləri dərsliləri əsasən müvafiq iş dəftəri və müəllim üçün metodik vəsaitlə birlikdə qəbul olunur.

6.5. Dərslilə Təhsil Nazirliyi tərəfindən yalnız Dərsliləri Qiymətləndirmə Şurasının təqdimatı əsasında təsdiq olunur.

6.6. Ümumtəhsil məktəblərinin dərsliləri əsasən beş il müddətinə təsdiq olunur və onun qüvvədə olma müddəti tədris planı və proqramdakı dəyişikliklər nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir.

6.7. Dərslilər "Dərsliləri qiymətləndirmə meyarları"na və "Dərslilərə qoyulan texniki və gigiyenik tələblər"ə cavab verməlidir.

6.8. Dərslilərin titul səhifəsində Təhsil Nazirliyi tərəfindən verilmiş əmrin nömrəsi və tarixi göstərilir.

6.9. Məktəblərə pulsuz verilən dərslilərin cildinin arxasında "Pulsuzdur" sözü yazılır.

6.10. Dərslilər məktəblərə bu sənədin 2.1 maddəsinə uyğun olaraq verilir.

6.11. Dərslilərdə tədrislə əlaqəsi olmayan reklamlara yol verilmir.

6.12. Müsabiqədənkənar olaraq nəşriyyatlar öz təşəbbüsləri, yəni müəllif (yaxud müəllif qrupu) ilə birgə kurrikuluma uyğun olmaq şərti ilə müəyyən dərslilər hazırlaya bilərlər. Bu halda nəşirlər dərslilərin əlyazmasını və çap olunmuş nümunəsini DQŞ tərəfindən qiymətləndirilmək üçün Təhsil Nazirliyinə təqdim edirlər.

Qiymətləndirmə ilə bağlı bütün xərclər nəşirlər tərəfindən ödənilir. Təhsil Nazirliyi belə təşəbbüsləri maliyyələşdirmir, lakin nəşriyyatlar dərsliləri valideynlərə və məktəblərə satmaqda və təbliğ etməkdə sərbəstdirlər.

7. Müəllif və nəşriyyatların hüquqları

7.1. Müəlliflərin və nəşriyyatların hüquqları "Müəllif hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında" və "Nəşriyyat işi haqqında" qanunlarla tənzimlənir.

7.2. DQŞ, müəllif və nəşriyyatlar arasında fikir ayrılıqları yaranarsa, problem Təhsil Nazirliyi və ya aidiyyəti orqanlar tərəfindən həll edilir.

8. Dərsləklərin alınması və şagirdlərə çatdırılması. Dərslək fondu.

8.1. Ümumtəhsil məktəbləri şagirdlərinə veriləcək dərsləklərin maliyyə vəsaiti Təhsil Nazirliyinə ayrılır. Həmin vəsait hesabına alınan dərsləklər məktəblərə pulsuz paylanılır.

8.2. Dərsləklər şagirdlərə paylanmazdan əvvəl nömrələnib, kitabxana fonduna daxil edilir.

8.3. Dərs ilinin sonunda dərsləklər şagirdlərdən toplanıb dərslək fonduna keçirilir.

8.4. Dərslək fondu "Dərslək fondu haqqında təlimat"la tənzimlənir. Dərsləklərdən istifadə müddəti və fondların yeniləşdirilməsi qaydaları Təhsil Nazirliyi tərəfindən müəyyənləşdirilir.

9. Elektron dərsləklər

9.1 Təhsil Nazirliyinin təsdiq etdiyi elektron dərslək və dərs vəsaiti məktəblərdə istifadə oluna bilər.

10. Dərslək siyasətinin həyata keçirilməsində Təhsil Nazirliyinin funksiyaları

10.1. Təhsil Nazirliyi:

- ümumtəhsil məktəblərində istifadə olunacaq müvafiq standartlara və kurikulumuna uyğun dərsləklərin siyahısını müəyyənləşdirir;

- dərsləklərin hazırlanması üçün müsabiqə elan edir və ya sifariş verir;

- DQŞ sədrinin təqdimatı ilə həmin qurumun üzvlərini təsdiq edir;

- dərsləkləri qiymətləndirmə meyarlarını təsdiq edir;

- yeni dərsləklərin yaradılması qaydalarını müəyyənləşdirir.

- aidiyyəti təşkilatlarla birlikdə dərsləklərin texniki və gigiyenik tələblərini təsdiq edir;

- "Dərslək fondu haqqında" təlimatı təsdiq edir;

- DQŞ-nin təqdimatı əsasında dərsləkləri təsdiq və ya ləğv edir;

- xüsusi araşdırmalar, sorğular yolu ilə təkmilləşdirilməli və yeniləşdirilməli olan dərsləklərin siyahısını müəyyənləşdirib mətbuatda elan edir;

- növbəti tədris ilinə çap olunacaq dərsləklər üçün lazım olacaq maliyyə vəsaitinin ayrılması barədə məlumatı hər il dekabrın 1-dək Nazirlər Kabinetinə təqdim edir;

- dərslək fondlarının formalaşmasına, yeniləşdirilməsinə, ondan səmərəli istifadə olunmasına nəzarət edir;

- nəşr və yayım hüququ Təhsil Nazirliyinə məxsus olan məhdud tirajlı dərsləklərin çapını çövcüd qaydalara uyğun olaraq təşkil edir;

- yeni dərsləklərdən səmərəli istifadə edilməsi məqsədilə müəllimlər üçün treninqlər keçirir;

- dərslək yaradıcılığı və nəşri sahəsində gedən prosesləri təhlil etmək, proqnozlaşdırmaq, dərsləklərin tədrisi zamanı ortaya çıxan problemləri və onların həlli yollarını müzakirə etmək məqsədilə tədbirlər görür;

- bu və ya digər dərsləyi eksperimentdən keçirmək üçün müvafiq qaydalara uyğun olaraq az tirajla nəşr etdirir.

11. Dərslək siyasətinin həyata keçirilməsində yerli təhsil orqanları və məktəblərin vəzifələri

11.1. Yerli təhsil orqanları:

- tabeliklərində olan ümumtəhsil məktəblərinin dərsləklərə tələbatını müəyyənləşdirib, Təhsil Nazirliyinə təqdim edir;

- məktəblərdə dərsləklərin qorunmasına və onlardan səmərəli istifadə olunmasına nəzarət edir.

- dərsləklərin məzmunu, çap keyfiyyəti, normativlərə uyğunluğu barədə Təhsil Nazirliyinə təkliflər verir;

11.2. Məktəblər:

- Təhsil Nazirliyinin sifarişi ilə nəşr olunan, donor təşkilatlar tərəfindən bağışlanan dərsləklərin və vəsaitlərin mövcud qaydalara uyğun şəkildə məktəblərin fonduna daxil edilməsini və səmərəli istifadəsini təmin edir;

- dərslək fondunun yaradılmasına, yeniləşdirilməsinə, qorunmasına və ondan istifadə olunmasına dair tədbirləri

həyata keçirir.

- valideyn-müəllim assosiasiyaları ilə birlikdə dərsliklərin seçimini aparır;
- tədris ilinin sonunda dərsliklərin fonda qaytarılmasını, istifadə müddəti başa çatmış dərsliklərin təlimata uyğun olaraq silinməsinə təmin edir;

12. Xüsusi anlayışlar

Kurrikulum - təlim prosesi ilə bağlı bütün fəaliyyətlərin səmərəli təşkilinə, məqsədyönlü və ardıcıl həyata keçirilməsinə imkan yaradan konseptual sənəd.

Tədris planı (kurrikulumun tərkib hissəsi) - hər bir sinif üzrə fənləri və onların tədrisinə ayrılan həftəlik dərs saatlarının miqdarını göstərən sənəd.

Tədris proqramı (kurrikulumun tərkib hissəsi) - hər bir fənn üzrə mənimsənilməli bilik, bacarıq və vərdişlərin məzmununu, həcmi müəyyən edən sənəd.

Dərslik - konkret fənn üzrə tədris planı və proqram əsasında hazırlanmış nəzəri və praktik biliklərin əsaslarının sistemli və anlaşıqlı şəkildə izah olunduğu əsas vəsait.

Variativ dərsliklər - ayrı-ayrı müəlliflərin (müəllif qrupunun) vahid tədris proqramı əsasında eyni fənn üçün hazırladıqları müxtəlif dərsliklər.

Dərs vəsaiti - konkret fənn üzrə tədris proqramına uyğun hazırlanmış, dərslikdə verilən biliklərin genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsinə xidmət edən vəsait.

Nəşriyyat - əlyazmaların mətnini redaktə, yığım, korrektura, bədii və texniki tərtibat proseslərindən keçirməklə onları dövrü və ya qeyri-dövrü nəşrlər şəklində hazırlayan və çap edən yaradıcılıq müəssisəsi.
